

Theodor POPA

ÎNCEPUTURILE ACTIVITĂȚII DIDACTICE LA BRAȘOV ALE PROFESORULUI VICTOR TUFESCU

Résumé: Le professeur Victor Tufescu a commencé son activité didactique à Brașov, en septembre 1935, tel que l'atteste les archives nationales, à la chaire de géographie du Lycée réél d'État « Dr. Ioan Meșotă », un lycée qui s'était affirmait, à Brașov, de plus en plus comme une institution de prestige. Il y a fonctionné plusieurs ans jusqu'à la fin des années '30, avec certaines interruptions, pour cause de l'élaboration et la soutenance de sa thèse ès sciences et du stage de spécialisation en France, près du professeur Emmanuel de Martonne.

Quoique la période passée à Brașov ait été assez brève, elle se retrouve dans les documents scolaires bien gardée, aussi bien que dans la mémoire des professeurs et surtout des élèves qui l'ont apprécié comme un professeur très attaché à sa profession, très doué pour transmettre ses solides connaissances.

Une de ses préoccupations constantes a été celle d'élaborer des manuels scolaires pour les classes de lycée et des atlas géographiques d'usage secondaire. En raison de leurs qualités scientifiques, méthodologiques et didactiques, ils furent en usage pour environ 40 ans – comme c'est le cas du manuel de géographie de la Roumanie pour la classe terminale de lycée, étant imprimé à plusieurs reprises (depuis 1958), dans des tirages impressionnants. Remarquable fut aussi l'Atlas Géographique de la Roumanie, publié en 1985, sous sa rédaction, aux Editions Didactiques, qui s'applique à adapter aux besoins de l'enseignement secondaire les résultats scientifiques consignés dans l'Atlas Géographique National, dont il fut l'un des coordonnateurs.

Începuturile activității didactice ale profesorului Victor Tufescu sunt legate de Brașov. În anul 1935, profesorul Victor Tufescu se prezintă la examenul de capacitate pentru învățământul liceal, ținut la București, în fața unei comisii prezidate de profesorul academician Simion Mehediți. Într-un examen la care au participat 180 de candidați, Victor Tufescu reușește să se clasifice pe primul loc, cu media 9,75, având astfel posibilitatea să-și aleagă, primul, catedrele scoase la concurs. Alegerea Domniei Sale se oprește asupra catedrei de geografie de la Liceul real de Stat „Dr. Ioan Meșotă” din Brașov, unde își începe activitatea în septembrie 1935. Pentru a justifica opțiunea profesorului Victor Tufescu asupra acestui liceu, trebuie specificat faptul că această instituție de învățământ a jucat un rol important în viața culturală a Brașovului de după Primul Război Mondial. Liceul „Dr. Ioan Meșotă” a fost înființat în anul 1919/1920, în locul fostei Școli reale superioare de stat unguerești, care funcționa din 1889, fiind instalat în localul acestei foste școli, local ce servește și azi învățământul brașovean, fiind sediul Facultății de Filologie a Universității „Transilvania” din Brașov.

În conformitate cu interesele politice naționale de atunci ale statului român în teritoriile recent alipite patriei-mamă, în primul an de activitate a noului liceu funcționa în același local, în paralel cu clasele I-V, având aproximativ 200 de elevi, și secția maghiară, cu clasele II-VIII. Ulterior însă, în mod firesc, secția română a Liceului „Dr. Ioan Meșotă” se extinde într-un oraș și o regiune – Țara Bârsei – cu o pondere mare a populației românești. Totodată, pentru înlesnirea accesului la studiu al elevilor săraci, proveniți din mediul extraurban, în 1923 ia ființă pe lângă liceu un internat ce cuprindea la început 30 de elevi, ca apoi numărul acestora să crească treptat, la peste 100 de elevi. Astfel că, la venirea lui Victor Tufescu, în 1935, în acest liceu, școala avea în totalitate un profil de învățământ exclusiv românesc, afirmându-se tot mai pregnant ca un liceu de seamă în peisajul

învățământului brașovean interbelic, concurând din ce în ce mai serios cu prestigiosul și mai vechiul liceu românesc al Brașovului, „Andrei Șaguna”, datorită, în primul rând, corpului profesoral de elită, în care s-a aflat și profesorul Victor Tufescu.

Din păcate, această prestigioasă școală liceală brașoveană își întrerupe activitatea în anul școlar 1947/1948, când va fi desființată ca urmare a reformei învățământului inițiate de noul regim politic instaurat în România postbelică.

În aceste condiții, arhiva Liceului „Dr. Ioan Meșotă”, cuprinzând 374 u.p. (unități de păstrare) din anii de funcționare 1919-1948, a fost preluată, spre conservare, de către Filiala Arhivelor Statului (azi Arhivele Naționale) Brașov, la 20 august 1951.

În urma cercetărilor făcute la sediul Arhivelor Naționale din Brașov, putem preciza că profesorul Victor Tufescu a fost numit ca **profesor titular provizoriu** la Liceul „Dr. Ioan Meșotă” prin Decizia ministrului nr. 13461/1935, în locul profesorului Anton Vidrașcu, transferat la Iași. Specialitatea pentru care era abilitat era geografia, iar numărul obligatoriu de ore de predare era de 15 ore săptămânal (inclusiv dirigenția).

Încadrarea profesorului Victor Tufescu în primul său an de activitate (1935-1936), ca profesor de liceu, era de două ore pe săptămână la clasele I, II, III, IV, V, VI și VII, iar la clasa a V-a, câte o oră de dirigenție pe săptămână.

Întrucât în aceea perioadă profesorul Victor Tufescu își pregătea lucrarea de doctorat, la scurtă vreme după numirea sa ca profesor titular provizoriu, intră în concediu între 20 septembrie și 10 octombrie 1935, când a fost detașat la Iași cu Ordinul nr. 179563 al ministrului de resort. După expirarea detașării, profesorul Victor Tufescu se reîntoarce la Liceul „Dr. Ioan Meșotă”, unde era titular, și îl regăsim astfel în *Registrul de prezență*, cum se numea atunci *Condica de prezență*, semnând orele începând cu ziua de joi, 17 septembrie 1936.

Activează până la sfârșitul lunii iunie 1937. În acea perioadă, cursurile școlare începeau înainte de 15 septembrie. În *Registrul de prezență*, la data de 1 septembrie 1937, este menționată *Conferința profesorală pentru stabilirea orarului, manualelor didactice și altor chestiuni în legătură cu deschiderea cursurilor*; printre semnatarii ce iau act de prezență, apare și semnătura dr. Victor Tufescu. La 8 septembrie 1937, în *Registrul de prezență* este trecută *Solemnitatea și conferința de începere a noului an școlar 1937/1938*; printre semnatarii apare și dr. Victor Tufescu.

Ca exemplificare a calității morale pe care punea mare preț profesorul Victor Tufescu, era tematica pe care și-o alegea pentru dezbateri la orele de dirigenție. De pildă, vineri 19 noiembrie 1937, la ora de dirigenție de la clasa a V-a, dezbate tema *Voința și concentrarea*. Încă din acei ani – este vorba de acum 70 și ceva de ani –, profesorul Victor Tufescu încearcă să introducă în procesul instructiv-educativ mijloacele moderne de predare, să le spunem audio-vizuale; de pildă, în ziua de 13 decembrie 1937, la clasa a V-a, predă tema *Lacurile României în proiecțiuni*, iar în ziua următoare, 14 decembrie 1937, la clasa a III-a expune tema *Proiecțiuni despre Europa*.

Credincios școlii geografice la care s-a format – cea a lui Simion Mehedinți, și admirator al acestuia –, profesorul Victor Tufescu dezbate în ziua de miercuri, 15 decembrie 1937, la clasa a VI-a, tema *Antropogeografia – definiție*, noțiune atât de îndrăgită și de noi și folosită cu predilecție în locul celei de „geografie umană și economică”, termenul părându-ni-se mai cuprinzător, mai complet, expresie pusă la index în perioada predecembristă, ca și aceea de „geopolitică”, de altfel.

În ziua de 7 februarie 1938, la clasa a IV-a, profesorul Victor Tufescu predă tema *România de peste hotare*; deci, în perioada istorică în care România Mare era deja constituită din toate provinciile locuite majoritar de români, această problemă a românilor de peste hotare era încă de actualitate.

Între septembrie 1938 și mai 1939, catedra profesorului Victor Tufescu i-a fost rezervată, Domnia Sa aflându-se la studii de specializare în Franța.

În luna mai 1939 semnează din nou pe statul de plată, presupunem deci că revine la Liceul „Dr. Ioan Meșotă”, dar, din luna iunie 1939, profesorul Victor Tufescu apare din nou ca fiind în concediu, și în lunile următoare la fel. Abia în noiembrie 1939 apare pe statul de plată cu specificația „detașat la București”, la Școala Normală Superioară.

Se pare că profesorul Victor Tufescu, chiar și în această postură, continua să fie plătit de Liceul „Dr. Ioan Meșotă”, astfel, pe statul de plată din decembrie 1939, la poziția a 11-a, ocupată de numele Domniei Sale, apare specificația „salariu de 6050 lei, expediat” și un număr de înregistrare, probabil al unui mandat poștal.

La fel și în decembrie 1940, apare pe statul de plată al liceului cu specificația „salariu expediat cu mandatul nr. 418”. Apoi, în toate rubricile de pe statele de plată ale următorilor ani, apare specificația „detașat la București”, deci, oficial, mai era încă profesor titular la catedra de geografie de la Liceul „Dr. Ioan Meșotă”. Abia din februarie 1944 profesorul Victor Tufescu nu mai apare în statele de plată ale școlii.

În depozitele Arhivelor Naționale, am căutat și cataloagele claselor din perioada anilor în care profesorul Victor Tufescu a activat la Liceul „Dr. Ioan Meșotă” și am constatat că, fără să fie extrem de exigent, nu dădea totuși cu larghețe note prea mari elevilor Domniei Sale.

Studiind acele cataloage, ne-a surprins numărul foarte mare de materii predate, ca și numărul mare al componentilor colectivelor claselor de elevi (număr care scădea drastic pe măsura trecerii anilor de studii pentru că erau lăsați, la sfârșitul fiecărui an de studiu, mulți repetenți), ca și faptul că, în general, elevii aveau puține absențe în comparație cu cei de azi.

Astfel, catalogul clasei I din anul școlar 1935/1936 avea un efectiv de 57 de elevi. Am ales spre exemplificare acest catalog deoarece din colectivul acestei clase făcea parte și Marcian Bleahu, marele nostru speolog de mai târziu și fost ministru al Mediului, în primele guvernări postdecembriste. La sfârșitul anului școlar, din cei 57 elevi înscriși, rămăseseră 6 repetenți și 15 corigenți pe vară, mulți, comparativ cu situația înregistrată azi la liceele considerate de elită, la noi, în Brașov.

Analizând un alt catalog, cel de la clasa a VIII-a (ultimul an de liceu), constatăm o surprinzătoare scădere a efectivului de elevi la 19, datorată, cum spuneam, numărului mare de repetenți rămași la sfârșitul fiecărui an școlar. Și o altă constatare – tot cum am spus anterior –, numărul mare de discipline școlare prezente în catalog. Prima fiind nu limba și literatura română, ca în prezent, ci religia, cu specificarea, la fiecare elev, a religiei (sau confesiunii) din care făcea parte. Apar apoi multe discipline dispărute azi, total sau parțial, din învățământul liceal, ca de pildă Elina, Italiana, Istoria studiului comerțului și contabilității, Pedagogia, Studiul mărfurilor, Biroul comercial, Dreptul, Istoria comerțului, Istoria artelor, Caligrafia (subliniez, la clasa a VIII-a, clasa terminală a liceului) și o rubrică, lângă Purtare, care ne-a atras în mod deosebit atenția – „Forma exterioară” în sens de Estetica elevului, alături de Igienă.

În concluzie, putem spune că Victor Tufescu, ca profesor de liceu, în scurta sa perioadă cât a funcționat la Liceul „Dr. Ioan Meșotă” din Brașov, a rămas în documentele școlare păstrate, în amintirea profesorilor și mai ales a elevilor care l-au cunoscut, ca un dascăl conștiincios, profund atașat profesiunii sale, excelent pregătit din punct de vedere profesional.

Activitatea profesorului Victor Tufescu ca autor de manuale școlare și atlase

Una dintre preocupările constante ale activității complexe a profesorului Victor Tufescu, de-a lungul deceniilor de activitate, a fost și aceea de autor de manuale școlare pentru cursul liceal. Din această perspectivă, se poate aprecia că profesorul Tufescu a fost cel mai prolific autor de manuale școlare de geografie din învățământul liceal, în România postbelică. Dacă, în cadrul colectivelor

redacționale, numele autorilor colaboratori s-a schimbat de-a lungul deceniilor, cel al lui Victor Tufescu a rămas constant prezent, ca autor principal sau autor coordonator al acestor colective.

Această activitate a Domniei Sale, aparent secundară, a privit-o cu maximă responsabilitate, angajându-se cu toată seriozitatea ce-i caracteriza orice acțiune din domeniul profesional, văzând în obiectul științei geografice nu numai o disciplină școlară care să întregască orizontul instructiv-formativ al celor obligați prin planul de învățământ să studieze această materie, ci și un mijloc eficient de educare național-patriotică a tinerei generații de viitori intelectuali. Continuând tradiția sovejeanului Simion Mehedinți, Victor Tufescu publică primul manual de *Geografia Republicii Populare Române*, pentru clasa a XI-a (pe atunci clasă terminală a liceului), în anul 1958, avându-i drept coautori pe Claudiu Giurcăneanu și Aurel Banu. Pentru prima ediție a acestui manual, apărut în plină perioadă de intensă sovietizare a vieții social-culturale și economice din România, este cu atât mai mare meritul profesorului Victor Tufescu, care prezintă mediul geografic românesc cu acel patos și acea căldură sufletească specifice iubitorilor de neam și patrie.

În acest sens aducem ca argument manualul de *Geografie a Republicii Populare Române*, pentru clasa a XI-a, din 1964. În cele 216 pagini ale cărții este prezentat spațiul geografic românesc într-un tot unitar, armonios, subliniindu-se corelațiile de rigoare dintre diferitele componente ale mediului geografic românesc, toate fiind argumentate pe un fond ilustrativ-cartografic foarte bogat și sugestiv. Este știut că profesorul Victor Tufescu, la fel ca predecesorul său, geograful George Vâlsan, avea un talent înăscut pentru realizarea cu mare acuratețe și simț artistic a schițelor panoramice, profilurilor, desenelor, tipurilor de peisaje cu care obișnuia să-și illustreze lucrările publicate. Asemenea materiale ilustrative apar și în acest manual de geografie, realizat în condiții grafice de excepție pentru acea perioadă. Cartea este însoțită de 42 de hărți speciale, policrome, clare și sugestive. Printre cele 75 de fotografii tematice, realizate tot policrom, apar în acest manual și câteva care, azi, au valoare de document istoric, ca de pildă *Dunărea la Cazane* (p. 37), în care se vede vechea șosea de pe malul stâng al Dunării, cel românesc, ce însoțea fluviul în defileu, șosea azi inundată de apele lacului de acumulare al hidrocentralei de la Porțile de Fier I, așa cum tot inundată este și fosta insulă Ada-Kaleh, ce apare în fotografia de la p. 84. Și tot document istoric este o altă fotografie din acest manual vechi de 44 de ani, cea a vasului „Transilvania” în portul Constanța (p. 203). Era unul din cele două vase maritime cu care mai rămăsese întreaga flotă maritimă românească după ultima conflagrație mondială.

În sinteză, se pot aprecia la acest manual cursivitatea, accesibilitatea, limpezimea ideilor, acuratețea, densitatea și corectitudinea formulărilor specifice limbajului științific geografic, ca și lipsa aproape totală a expresiilor bombastice, elogioase, laudative la adresa regimului politic, atât de frecvente în acea perioadă, după cum bine știm, adică aproape totala debarasare a manualului de balastul politico-ideologic (e drept că încă nu începuse nefasta „epocă de aur” a lui Nicolae Ceaușescu).

În schimb, într-o ediție mai târzie a aceluiși manual, de data aceasta de *Geografie a Republicii Socialiste România*, editat în 1971, apar vizibile modificări de substanță și de formă, modificări impuse, desigur, de aberațiile politico-ideologice ale vremii în care a fost editat. Având 223 de pagini, tipărite monocolor, valențele estetice ale manualului scad mult, hârtia tipografică este fără calitate, textele devin mai puțin lizibile, hărțile și ilustrațiile sunt mai greu de descifrat. Începuse perioada de economii absurde din timpul „epocii de aur”. Se observă, pentru prima dată, în manualele editate de Victor Tufescu, influența elementului politic, desigur impus, cu formulări de genul „Dezvoltarea economiei naționale în anii construcției socialiste” sau „Dezvoltarea socialistă a agriculturii”. Credincios ideilor sale de corectitudine și acuratețe științifică, Victor Tufescu face în această ediție a manualului o prezentare amănunțită a avantajelor economice, sociale și politice ale

noii organizări administrativ-teritoriale din februarie 1968, care a reintrodus județul ca unitate administrativ-teritorială de bază, revenindu-se la o veche tradiție, în acest sens. Pentru prima dată într-un manual de geografie, așezările urbane sunt tratate pe criteriile funcționale și tot pentru prima dată apare și tematica protecției mediului, sub titlul *Conservarea naturii*, precizându-se principalele tipuri de rezervații naturale și localizarea lor.

Profesorul Victor Tufescu a fost autorul principal și coordonatorul colectivului de redactare a manualului de *Geografie economică a populației și așezărilor omenesti* pentru clasa a X-a, care, în conformitate cu Legea învățământului din acea vreme, intra în sistemul de învățământ obligatoriu, apărut la prima sa ediție în 1979. Aceasta era denumirea oficială a manualului, căci acum aproape trei decenii, termenul de *geografie umană* nu intrase încă în uz, iar cel de *antropogeografie*, introdus de Simion Mehedinți din școala geografică germană, era considerat ca fiind un termen reacționar. Acest manual, avându-i drept coautori – alături de Victor Tufescu, coordonator – pe cunoscuții geografi Grigore Posea, Vasile Cucu, Ion Velcea și Octavian Mândruț, a fost folosit ca manual unic pentru clasa a X-a timp de aproape 20 de ani. Este de apreciat faptul că manualul își deschide textul cu ceea ce numea Victor Tufescu, la capitolul de început, *Obiectul și domeniul de cercetare. Locul geografiei economice a populației și așezărilor umane în sistemul științelor geografice*, amintindu-i în acest sens pe marii noștri înaintași geografi: Simion Mehedinți, George Vâlsan, Constantin Brătescu, Vintilă Mihăilescu și Ion Conea. Victor Tufescu face, într-un manual școlar dedicat învățământului obligatoriu, pentru prima dată afirmația că geografia, ca știință, are un obiect propriu de cercetare, cu domenii bine precizate: geografia fizică, geografia economică și geografia populației și a așezărilor umane, și că geografia populației și a așezărilor umane poate fi sinonimă cu ceea ce se numește *geografia umană*, subliniind într-o notă de subsol că termenul de *geografie umană* cuprinde atât colectivitatea umană (populația propriu-zisă), cât și modul de viață, de locuire, de habitat. În acest sens mai precizează că în ultimele decenii s-a afirmat și conceptul de *geografie socială*, care a fost folosit pentru prima oară în literatura geografică română în anul 1902, de către Nestor V.A. Urechea, fost membru al Societății Române de Geografie.

Profesorul Victor Tufescu a fost și coordonatorul colectivului redacțional, alături de colaboratorii Grigore Posea și Aurel Ardelean, care a realizat primul manual de *Geografie a mediului înconjurător* publicat în România, disciplină geografică introdusă în învățământul liceal în clasa a XI-a, începând cu anul școlar 1979/1980.

Poate pentru că această disciplină geografică era relativ nou apărută, poate pentru că acest manual a fost primul manual de *Geografie a mediului înconjurător* publicat în România, pare, în comparație cu manualele analizate anterior, mai puțin articulat între diversele sale teme abordate, poate necesita o prelucrare și o selecție mai atentă a materialului informativ și a celui formativ, acestea fiind, totuși, mici carențe, inerente oricărei munci de pionierat, cum a fost și elaborarea acestui manual totuși valoros, din moment ce a fost menținut în procesul de învățământ peste 20 de ani.

Manualul este bine dotat cu material cartografic și grafic, care încearcă să sugereze evoluția în timp și spațiu a unor fenomene și componente geografice caracteristice geografiei mediului înconjurător, ca de pildă *Restrângerea teritorială a arealului leului african* (p. 18) sau *Extinderea eroziunii solului în S.U.A.* (p. 24) sau *Restrângerea arealului pădurii ecuatoriale africane în ultimul secol* (p. 88).

Profesorul Victor Tufescu nu a fost numai un prolific autor de manuale școlare, ci, sub coordonarea Domniei Sale au fost editate și câteva atlase geografice, unele în tiraje de masă, având deci o largă arie de distribuție.

În acest sens, un bun exemplu îl oferă *Atlasul Geografic al Republicii Socialiste România* apărut în 1965, la Editura Didactică și Pedagogică. La elaborarea acestui atlas, Victor Tufescu a avut drept

colaboratori nume de prestigiu în geografia românească, precum Vintilă Mihăilescu, Tiberiu Morariu, N.Al. Rădulescu, Ion Velcea, Eustațiu Gregorian. Acesta a fost primul atlas al României realizat pe baze rigurose științifice, în condiții grafice de excepție, cu multe hărți inedite, ca de pildă *Marile unități de relief și baza lor tectonică din România și țările apropiate* sau *Harta seismică a României*. După părerea noastră, a fost unul dintre cele mai reușite atlase ale României destinate publicului larg, deci exceptând alte lucrări cartografice pentru uzul specialiștilor, cum a fost, de pildă, *Marele Atlas Național al României*, publicat pe fascicule la Editura Academiei între anii 1972 și 1979 și din al cărui colectiv de coordonare a făcut parte.

Un alt atlas de largă circulație a fost și *Atlasul Republicii Socialiste România*, apărut în 1985 la Editura Didactică și Pedagogică, avându-l coordonator tot pe profesorul Victor Tufescu, iar printre coautori și pe Dan Bălțeanu, astăzi directorul Institutului de Geografie al Academiei Române.

Nu putem încheia această prezentare a activității profesorului Victor Tufescu ca autor de manuale didactice fără să nu amintim totuși despre ceea ce ne spunea Domnia Sa că reprezentau, pentru dânsul, lucrările sale capitale, și anume: cele trei volume *Modelarea naturală a reliefului și eroziunea accelerată* (Editura Academiei, 1966), apoi *Subcarpații și depresiunile marginale ale Transilvaniei* (Editura Științifică, 1966) și o lucrare amplă despre spațiul geografic românesc, apărută în 1974, *România – Natură, Om, Economie* (Editura Științifică, 1974).

Amintind numai aceste lucrări științifice ale academicianului Victor Tufescu, putem trage îndreptățita concluzie că a fost un geograf complet, prin varietatea tematicii abordate, și complex, prin modul de tratare a acestora, iar ca om, un exemplu demn de urmat pentru generațiile viitoare de geografi din România.